

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

60.

IBRÁNY VI.

Anonymusom mellett észre sem veszem az idő szaladását. Pedig megpitymallott, meghajnalott ránk, s a nap a fa hegyéből néz be az üveges folyosóra.

— A háborús készülődéstől puszkaporossá vált levegőben hadi törvények léptek életbe. A községi hatalom sem veszekedett már velünk, hanem a földosztás kimondásával egyidejűleg minden hadra fogható embert behívott katonának. A felekezeten kívülieknek marékszám jöttek a behívók. Magam, mint katonaköteles, Nyíregyházára vonultam be. Ott is a lófogatolt vonatostaghoz.

1945 márciusáig rólam le nem került az ördög bőr. Majdnem öt éven át, mint a galacsintűró bogár, húztam-vontam a seregek kenyerét, sebesültjeit, ágyúgolyóit, pékfőlszerelését, szennyes ruháit. Jártam Erdélyben, jártam öreg lovaimmal a déli országrészeket, fölvetődtem a lengyel határig.

Egy marékra való emlékérmem hurcoltam már a zsebeimben, de otthon nem fesseleghettem velük, mert engem el nem eresztettek szabadságra. Ha kéredeztem, akkor a ruhám volt a hadseregbe nézve szégyelleni való, máskor a puskámat vették vizitáció alá, s a csövén nem lehetett keresztül látni, mert éppen abban lelt szállásra egy tücsök.

A katonapapiromon rajta állhatott, hogy miféle felekezeten kívüli felekezeten vagyok a sarjadéka, amiért soha nem dicsértek, nem kedveztek. A magam fajta lófaránál szolgáló katonának pedig mindig is hazafelé járt a gondolata.

Parancs a visszafordulásra Dédánál ért bennünket. Ahogy bevagoniroztunk, odajön egy román parancsnok, meg a kísérete.

— Hová indul ez a szerelvény?

Mondják neki. A Debrecennek orral lévő szerelvényt megfordíttatja Bukarestnek. A masinisztnak nem sürgős. Szuszogtak, motyogtak. Hol a vizük volt kevés, hol a tűzrevalójuk, kedvük meg éppenséggel semmi. Több óra hosszát elszutyakoltak, amikor odalovagol egy kancukás kozák csoport. Aranystráfos valakik. A sarzsijukat nem ismertük. Akkor láttunk először életünkben szovjet katonát. Végig rúgtatnak a szerelvény mellett.

Kudá, kudá? — kérdezték parancsszószerű erősséggel. Ki ukránul, ki szerbül, szlovákul válaszolgotott: na, Debrecen! Senki sem mondta, hogy na, Bukarest. A mozdonyunkat elvítették. Két hétig is elvesztegeltünk egy Bihar megyei kis falucska vakvágányán. A menekülő vonatok mentek mellettünk, mint az áradat.

A szovjetekhez szövetségesült román katonák vigyáztak ránk. Puskáinkat, lőszerünket nem szedték el, valahogy mintha ő fölöttük is parancsnokolt volna valaki. Körbe fogva állt a hosszú vonatunk, lovaink már a vagon deszkáit rágták éhükben. December eleje lehetett, amikor ugyanaz a kozák iránytiszi csapat ránk bukkant.

—Hát ti még mindig ácsorogtok?

A tisztjeink mind elszökdöstek már, parancsnokunk egy Brichta nevű szakaszvezető volt.

De nem sok magyarázat kellett oda. A kozák koma látta, nincs mozdony, és egy század erejű högyös sipkás őriz bennünket. Viccelődött:

— Ezalatt kézzel is hazatolhattatok volna a vonatot, hékások! Száz egynéhány kilométerre vagytok Debrecentől. Nemsokára jött egy vegyesszerelvény, Trúman mozdony húzta. Annak a farkához kötöttek bennünket. Két nap alatt beértünk a nagyállomásra. Az meg fölvirágozva, díszkapusan, lózungosan fogad bennünket.

— Sorakozó! A negyven év alattiak lépjenek ki!

Felére csökkent a zászlóalj. Épp csak a személyes motyónkat fogtuk föl, zárt alakulatban vonultunk a Kinizsi-laktanyába. Szokatlanul emberséges hangon mondja egy gyalogos tiszt, hogy hamarosan megalakul az Ideiglenes Nemzeti Kormány, aminek őrzésére a mi alakulatunk legjobbjairól válogatnak. Mi adjuk a helyőrségi szolgálatot. Érezzük magunkat megtisztelve. Az előkészítő bizottságnak azért esett ránk a választatás, mert tudja, hogy mi nem gázoltunk vérben soha! Amikor megszolgáltuk a Nemzetgyűlést, az őrség felét kéthetes szabadságra engedték. Hol gyalog, hol katonai autókon hazaérek két nappal a Szilyeszter előtt. Éppen öregedett befelé az este, anyámat egyedül kapom otthon.

— A többiek? Apám? — Apás voltam végtelenül.

— A nagykoszmában.

A szemem-szám elállt. Ekkorát tud fordulni a világ? Hát a lábát eszem hordása óta ő oda be nem tette. Ha valakit keresni kellett, akkor is úgy üzent be az illetőért. Most meg a testvéreim is a koszmában vele?

— Ó, fiam, nem pityézni mentek. Most alakítják meg a kommunista pártot!

Le kellett ülnöm, úgy elhültem. Jól értem? A kommunista pártot?

— Azt, azt!

A frontok mögött folyó bakapolitizálás mondott kéket, zöldet. Hivatalos eligazításokon a németek győzelmét harsogták, azt firkálták a közénk szórt újságok. A bakaész nem hitt már semmiben. Csak a hazajutás lehetőségeit latolgatta örökkön örökké. Hogy mit csinálhatnak otthon? Kikeltek már a csirkék, már högyöznek az őszi búzák. Politikailag semmi nyomot nem rajzolt belém az ötesztendei katonáskodás. Szánalmat, szomorúságot hurcoltam a zubbony alatt. Hanem a levente koromból való emlékek megütözték az anyám állításával. A kommunistaságról csak szidalmakban hallottam. Ha rendetlenkedett a fapuskás levente szakasz, ha nem állt elég sebesen félraj-oszlopba, s rossz kedve volt az oktatónak, piszkos kommunista csürhének szidott bennünket. Minden ami rossz volt, abban a kommunista rossz működött. Jöttek ki az antibolsevista plakátok. A högyös sipkás, torz arcú bolsevik katona feje fölremlik a Kárpátok mögül, s véres körmű kezeit nyújtja felénk.

Anyám mit sem tudott erről. Ő nem járt leventébe, nem hallgatta a Magyar Futárból leventefoglalkozásokon fölolvastott rémitgetéseket. Nem tudta, hogy a bolsevik azonos a kommunistával. Apám sem tudhatta?

Percekig ültem szótlánul, a tarkapaszulyos, füstölt disznóbőrös, tejfölös levesembe a kanalam se ütöttem bele.

— Ögyél, kisfiam, elhül az étel!

— Ilyen sebesen változik a világ?

— Sok hányattatásunk után most a javunkra fordul, tán! Hát ugye, azért a szétkergetésünk után is összejárógtunk. Különösen az utóbbi hetekben. Éreztük, vége a háborús szenvedésnek. Apádék minden este együtt taglalták az új világ alakulását. Azt, hogy ezután nem kell bujkálni az egy igaz hitért, ügyért. Hogy most az a világ köszönt ránk, amit az emberiség örökké várt. Most érünk haza! Most jutunk a saját hazánkba! Erre szövetkezik a kommunista párt. Tudod, a mi urunk Jézus volt az első kommunista, akinek lába nyomában haladunk!

— Bámulom anyámat! Talán maga is beiratkozott már?

— Én, édes gyereke az elsők között. Hetek óta folyik a szervezkedés. Eddig hatszáz-negyvenkilencen iratkoztak föl az egy igaz hitűek közül. Ma este mondják ki a megalakulást. Eredj apádék után. Most értünk haza, ahogy te is gyermeke. Örüljünk!

Nem ettem én egy falatot sem, eredeztem apámék után. A nagyocsmá környéke telis-tele emberekkel. A nyitott ablakon keresztül pára tódult ki és magas torokhangok. Katolikus gyerekek kántáltak ilyen hangon karácsonyok böjtjén. Apámék gyülekezetében mindig olyan higgadtan, csöndeskésen, meghittén járt a beszéd folyása, akár a Tisza vize tisztuláskor.

De én csak furakszom mind közelébb, közelébb, apámat akarom a sokaság között fölléni. Meg a testvéreimet. Katona nem sok téblábolt még akkor otthon. Rajtam a kormányórság zsavolyból való zubbonya, kendergurtiniból szövött deréköve és kék lengő vállapja. A tömeg engedett, ahogy préselem befelé a testem, bár egy gombostűt nem lehetett leejteni, annyian voltak. Az emelvényen ültek vagy tízen, fejük fölött harisnyás gázlámpa adta az éles fehér fényt.

Cifranics Mihály bátyámé volt az a magas torokhang. Mondom, hogy bátyám, pedig alig volt még negyvenéves. Jól ismertük a közösség tagjaként. Nem sok beszédű, tiszta szavú, szándékú világeletében. Mellette Konyha Antal, a két Berecz, azután Imre Ruben, s az én apám leghátul. Cifranics szavát feszült csönd fogta körül. Ha egy szál gyufa megsercen; tán fölrobban a terem. Úgy emlékszem, hogy szó szerint azt mondta, amit anyám egy fél órával előbb. Eljött a mi időnk, nekünk kommunistáknak kell a kezünkbe venni sorsunk irányítását. S több ember emberre nem szögez puskát, nem üldözi egyik a másikat.

Úgy legyen!

Hangja még egészen el sem fészkelte magát az emberek között, valaki rázendített, s több száz ember énekelte:

„Te benned bízunk elejétől fogva, Uram! téged tartottunk hajlékunknak...”

Húsz év óta most látom apámat újra énekelni. „Mikor még semmi hegyek nem voltak, Hogy még sem ég, sem föld nem volt formálva, Te voltál és Te vagy erős Isten, ...”

A színpadszerű emelvény előtt katonaruhás ismeretlenek, és ismerősök is, Konyha András, Kovács Zoli, Ivánus Illés és dr. Földi Emil községi orvos.

Amíg levegőt vesznek a zsoldáreklésben, hogy a második versszakba forduljanak, a színpad előtti kis csapat rázendít. „Föl, föl, ti rabjai a földnek, föl, föl, te éhes proletár, a győzelem napjai jönnek, rabságodnak vége már! S ez a harc lesz a végső, csak összefogni hát, és nemzetközivé lesz holnapra a világ!”

Ahogy katolikus lakodalmakban egy-egy új nótát hangosan vélelmeztek az emberek, erre is úgy jött elő a szó.

— Ez is nagyon szép! — szólt a csöndben valaki.

— Attól, hogy igaz — így a másik.

Öt percen belül mindenki énekelte hitfelekezetre való tekintet nélkül. Hatszázan fújták, a folyosókon állók fölverték, az utcai ablakok alatt állók harsogták. A vertfalú rozoga nagyocsmá majdnem szétdőlt a feszültségtől.

Kéthetes szabadságonról nem mentem én vissza üres kézzel a kormány vigyázására. Két kérelmezés is a kezemben. Géczy Gyula községi írnok fogalmazta nálunk a kemencepadkán apámék diktandóját.

Az egyik a földműves miniszternek szólt: most már engedjék az ibrányiaknak, hogy a ki-próbált és bevált, mindenki boldogulását szolgáló termelő közösség törvényesen is az igaz utakon járjon. A másik kérelmezés a vallás és közoktatási miniszternek szólt: engedélyezze az örökösen üldözött, soha nem szentesített, mégis jó szolgálatot tévő felekezeten kívüliek ténybeli működését. Az utóbbihoz nem nagyon ragaszkodott már a szeretett vallás néhány kérelmezője sem, mondván, ha a kommunista párt a mi igaz utakra vezető nagy családunk, minek amellet még egy. Vittem nagy büszkén Debrecenbe a papírokat, jártas voltam a minisztériumok házában. Egy-két szobából állt némelyik. Beadom, iktatják, elismervényezik. De választ arra az ibrányiak soha nem kaptak. 1945-ben megújrázták a kérésüket, akkor már Pestre járt a posta. De hát az is elkallódhatott valahol az ország nagy átrendeződésében. A földet osztottuk, munkáltuk, a pártot szerveztük, védelmeztük, mert alig egy pár hét múlva arra rebbennek föl apámék, hogy nem lehet az meg védelem nélkül, hiszen támadják, csökélyítik az egy

igaz hívő kommunisták erejét. A kisgazdák ereje különösen törte apámék akaratát. Régen is ők kormányozták a napszámot, a világot, most megint ők kerekednek fölül.

A régi közigazgatás élt még. Nyíregyházán Erős János főispán tartotta kezében a gyöplőt. A feketézésekért, visszaélésekért, a földosztás lassúságáért, igazságtalan földvisszatartásokért őt tudták bűnösnek. 1946-ban már torkig volt a szegénység a sokféle beszolgáltatási manipulációkkal. Egyszer csak fölkerekedik Ibrány több száz mezitlábasa, hogy Erős Jánost agyonverje. Mennek, mint a vízár a 18 km-re lévő Nyíregyházára futva. Körülkapják a megyeházát, föl a főispáni hivatalba. Fülöp Pista bátyánk, aki akkor Ibrálynak szögénységéből választott főbírója volt, elől.

Erős megneszelve a bajt. Elég gyakran ugrasztották abban az időben. Mindenféle tüntetések folytak. Hadiasszonyok, rokkantak tüntettek ellene, a kisgazdák ellen. Mindig meglépett, ha szorult a hurók. Most is valahol hátul szelelt el. Fülöp Pista a hivatal erkélyére állt, egy nagy füstös vaslábast fogott a kezében a kalapjával. Leszól a tömegnek, hogy szorítsátok, hékások, itt kell ennek az ördögadtnak lenni a közelben, hiszem még sistereg a früstökre sütött kolbász!

A népharag évekig fortyogott. De hát abból nem is lehetett, nem is akartak megélni. Dolgoztunk. A szeretetbeliek leginkább együtt, mert ugyan se engedély, se működési szabály, de hát nem azt kereste a kiéhezett világ, hanem a portékát, a terményt. A háborúban elesettek helyére fölcsőpörödött fiatalok léptek, és eldugdosott traktorok kerültek elő. Műhelyünkben csengtek az ülöök, muzsikáltak a kézi fűrőgépek. Még fűrészelő üzemet is sikerítettünk, mert az új gazdák, házhelyesek nekibodorodtak, hogy megújítsák magukat. Kellott a léc, a gerenda a deszka. Minden kellett. Az évszázados éhség megkordult az emberiség gyomrában.

Termelőszövetkezetet nem engedtek, de földmivest igen. Az inkább kereskedelmi célból hívódott létre országszerte. Az ibrányiak már 47-ben raktak olyan boltokat a faluban, hogy abban mindent árultak. Ruhát, ennivalót, világító olajat. Cseréltünk. Amikor a forint eljött, azzal gurigáztunk. Nem csak a hírünk, de a termékünk is ott volt Pestnek számtalan piacán. Mert kereskedni könnyű, ha van mivel. Mi meg is termeltük, vittük.

A nagy politikának is a szemébe tűnhetett az ibrányiak buzgósa. 1948-ban március tizenötödikén öt falubelinek ítelték oda a Kossuth-díjat. Cifranics Mihály, Géczy Gyula, Cseke Bálint, Németh Sándor, Tar Imre mentek érte a Parlamentbe. Az első Kossuth-díjból országosan 110 ember részelt. Kaptak etyeki parasztok, okányiak, s a mieink. Az ibrányiak java úgy érezte, őt is megsugárolta a dicsőség. Lehet, én is ilyen töltettel indultam el tanulni?

Szakérettségiztem, Ibrányból mentünk vagy tizenhatan. A pesti biológián szereztem diplomát. Vetőmagvakkal foglalkozom azóta is. Megjártam a világot. Voltam Pretóriában, Dániában, Szibériában, Bulgáriában, Angliában. Nem nyaralni. Magot nemesíteni.

A hazaiak ismerik a fajtatulajdonságokat örökítő növényeiket. Biztatnak: hékás, olyan répát teremtsél már, amelyik a maga lábán kijön a földből. Mire a másik: de ne csak ki-másszon, hanem vermelje is el magát! Könnyíts rajtunk, ha már ide nevelt a falud!